

ФІНАНСИ

УДК 355.64"364"(045)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.60-67>

Л. Городянська, чл.-кор. АЕН України, канд. екон. наук, доц.
gorod_lv@knu.ua
ORCID ID 0000-0002-4482-1690
Scopus ID 56529623300

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У період війни та запровадження правового режиму воєнного стану істотно зросли розміри витрат на фінансове забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони України порівняно з попередньо запланованими в Державному бюджеті на 2022 рік. Проведено аналіз розмірів витрат державного бюджету та фінансових можливостей України як підґрунтя забезпечення обороноздатності, фінансової стійкості та безпеки держави в умовах збройної агресії росії. Це потребувало оперативного здійснення урядом кроків щодо трансформації фінансової системи держави. Розкрито особливості адаптації до умов воєнного стану системи грошового забезпечення військовослужбовців та працівників ЗСУ як складової фінансової системи держави. Аналіз змін чинної нормативно-правової бази, здійснений урядом України в умовах воєнного стану, надав можливість визначити особливості, що відбулись у грошовому забезпеченні військовослужбовців та працівників ЗСУ. При дослідженні особливостей нормативно-правового регулювання системи грошового забезпечення військовослужбовців і працівників ЗСУ в умовах воєнного стану застосовано системний підхід. Проведено аналіз нормативно-правової бази, що регулює фінансово-правові аспекти функціонування системи грошового забезпечення військовослужбовців, на підставі якого було уточнено поняття "система грошового забезпечення" військовослужбовців. Розкрито структуру та нові розміри грошового забезпечення військовослужбовців в умовах війни. Уточнено, що особливий склад ЗСУ складається з військовослужбовців і працівників ЗСУ, які є громадянами України. Розкрито особливості регулювання трудових відносин та гарантування збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку працівників, зокрема й працівників ЗСУ в умовах запровадження правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: система грошового забезпечення, військовослужбовці, воєнний стан, правовідносини, фінансова система, заробітна плата працівників ЗСУ, мобілізація.

Постановка проблеми. У зв'язку зі збройною агресією росії 24 лютого 2022 р., введенням воєнного стану в Україні [1] та істотним збільшенням чисельності Сил оборони все частіше постає питання підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців. Якісне комплектування Збройних Сил України (ЗСУ) є однією із головних проблем під час їхнього формування в умовах воєнного стану. Війна та запровадження правового режиму воєнного стану призвели до суттєвих змін розмірів витрат, які були попередньо заплановані в Державному бюджеті України на 2022 рік на фінансове забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони України. Забезпечення ефективного використання бюджетних коштів – одна з головних проблем більшості країн світу. В умовах воєнного стану важливим є пошук джерел фінансового забезпечення обороноздатності, фінансової стійкості та безпеки держави.

Збройна агресія з боку росії та введення військового стану в Україні викликали потребу в адаптації всієї фінансової системи до умов війни. Радикальних змін зазнало фінансове забезпечення складових сектору безпеки і оборони України, від стану якого залежить існування держави. Разом із першочерговою потребою забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України війна ускладнила роботу всіх фінансових інституцій і спровокувала ряд політичних і фінансово-економічних проблем, а саме: зниження економічної активності суб'єктів господарювання; призупинення роботи деяких секторів економіки як елементів функціонування економічної системи; суттєве зниження податкових, бюджетних надходжень та падіння ВВП України (за прогнозами до кінця 2022 р. на 39 %); труднощі із забезпеченням грошового обігу разом із потребою у збільшенні розмірів фінансового забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони України тощо.

На тлі сучасних військових, політичних та економічних умов набуває актуальності дослідження особливостей нормативно-правового регулювання системи грошового забезпечення військовослужбовців і працівників ЗСУ. Проведення такого дослідження передбачає аналіз відповідних дій і заходів держави у сфері фінансової політики, регулюванні джерел та обсягів податкових і бюджетних надходжень, особливостей функціонування механізму фінансової допомоги на потреби української армії в умовах збройної агресії росії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансові можливості країни характеризуються фінансовою політикою держави та наявними фінансовими ресурсами. За даними Міністерства фінансів за місяць військових дій Україна витрачає приблизно \$ 10 млрд [2]. Втрати державного бюджету становлять близько 2 млрд грн на день [3]. Станом на 19 травня 2022 р. загальна сума прямих задокументованих збитків інфраструктури становить \$ 97,4 млрд, або 2,9 трлн грн. Унаслідок військової агресії росії дефіцит українського бюджету щомісяця становить приблизно \$ 5 млрд [4]. Саме тому Україна вкрай потребує фінансової допомоги.

Зважаючи на фактичний стан фінансової системи важливим є аналіз механізму фінансової допомоги на потреби української армії в умовах збройної агресії росії. Національний банк України перерахував на потреби військових майже 11,7 млрд грн, зокрема: на потреби Національної гвардії України – 0,95 млрд грн; на потреби Національної поліції України – 1,65 млрд грн; на потреби Міністерства оборони України – 8,10 млрд грн; на потреби Державної прикордонної служби – 0,98 млрд грн [5].

Законодавці США 28.04.2022 р. ухвалили закон, який дозволяє запустити вперше після Другої світової війни програму ленд-лізу для військової та економічної допомоги Україні в розмірі \$ 33 млрд [6]. Кошти на її

фінансування Сполучені Штати виділять з власного бюджету, а також із рахунків російських олігархів та вилучених заморожених активів росії. Із цих коштів \$ 20 млрд призначаються на зброю, амуніцію та інші військові потреби, \$ 8,5 млрд – на пряму економічну допомогу уряду України та \$ 3 млрд – на гуманітарну допомогу і постачання продовольства. З метою відбудови України, забезпечення функціонування фінансового механізму грошового забезпечення ЗСУ, компенсації втрат бізнесу та громадянам здійснюється пошук ресурсів, у тому числі, заморожених активів росії задля наповнення Державного бюджету України коштами.

В умовах війни уряд був змушений збільшити військові і соціальні витрати, витрати на програми підтримки та інші цілі. Фінансова та податкова системи, що існували в мирний час, не можуть задовільнити сьогоденні виклики для України, тому український уряд повністю переформатував фінансову модель України. Наприклад, на законодавчому рівні впроваджено нову модель, яка передбачає зниження податків і розширення можливостей для середнього та великого бізнесу скористатися опцією єдиного податку, прибирання всіх регуляцій, полегшений доступ до фінансів, лібералізацію трудових відносин. Із 24 березня 2022 р. набув чинності Закон України [7], що адаптує трудові відносини з працівниками, у тому числі, з працівниками ЗСУ під реалією війни. Серед загальних витрат бюджету першочерговими для забезпечення фінансової стійкості та безпеки держави є виплати грошового забезпечення військовослужбовцям ЗСУ.

Метою статті є визначення фінансово-правових особливостей функціонування системи грошового забезпечення військовослужбовців і працівників ЗСУ в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розмір грошового забезпечення військовослужбовців у 2014-2015 роках майже не змінювався. Загалом розмір грошового забезпечення розраховувався, виходячи з посадового окладу, окладу за військовим званням разом із численною кількістю надбавок. Розмір премії для офіцерського складу становив 90 % та для військовослужбовців військової служби за контрактом – 125 % від посадового окладу [8, с. 59]. Аналіз змін грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ, починаючи з 2014 р. – року рашиської анексії Автономної Республіки Крим і військової агресії на сході України – показав, що в цьому році відбувся переломний момент зі спаду на зростання забезпечуваності коштами ЗСУ [9, с. 138].

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні [1] та істотним збільшенням чисельності сил оборони постало питання підвищення рівня соціальної захищеності військовослужбовців. Якісне комплектування та забезпечення ЗСУ є однією з важливих проблем під час їхнього формування в умовах війни. Фінансова діяльність держави характеризується створенням і запровадженням ефективної нормативно-правової бази, і на її основі – адаптації розмірів грошового забезпечення до небезпечних умов несення військової служби. Об'єктом фінансового планування є фінансові ресурси, що передбачені державним бюджетом, у тому числі, і на потреби ЗСУ. На сьогодні в державі розроблено та запроваджено ряд нормативно-правових документів, що регулюють грошове забезпечення й оплату інших послуг військовослужбовців ЗСУ. Порядок і особливості регулювання системи грошового забезпечення військовослужбовців в Україні наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Нормативно-правові документи, що регулюють грошове забезпечення військовослужбовців

Нормативно-правовий документ	Зміст нормативно-правового документу щодо гарантування грошового забезпечення військовослужбовцям
1	2
Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII [10]	Визначає основні засади державної політики у сфері регулювання питань соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, встановлює єдину систему їхнього соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їхніх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їхнього конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі. Закріплює за військовослужбовцями всі права і свободи людини та громадянина згідно з Конституцією України з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.
Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам : Наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 р. № 260 [11]	Визначає механізм та порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям ЗСУ, структуру грошового забезпечення та правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їхнього життєзабезпечення. Встановлює приналежність до військовослужбовців частин діючої армії військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів Міністерства внутрішніх справ і органів Комітету державної безпеки колишнього Союзу РСР, які в період Другої світової війни проходили службу в містах, участь в обороні яких зараховується до вислуги років для призначення пенсії на пільгових умовах.
Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII [12]	Визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їхнього життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них. Військовослужбовці, а також особи начальницького і рядового складу органів Міністерства внутрішніх справ і органів Комітету державної безпеки колишнього Союзу РСР, які в період Другої світової війни проходили службу в містах, участь в обороні яких зараховується до вислуги років для призначення пенсії на пільгових умовах, встановлених для військовослужбовців частин діючої армії.

Закінчення табл. 1

Нормативно-правовий документ	Зміст нормативно-правового документу щодо гарантування грошового забезпечення військовослужбовцям
1	2
Про підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 р. № 1381 [13]	Визначає правові засади підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення і встановлює особам, які мають право на пенсійне забезпечення відповідно до Закону України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб", мінімальний розмір пенсії.
Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704 [14]	Імплементує тарифну сітку розрядів і коефіцієнтів посадових окладів військовослужбовців з числа осіб рядового, сержантського і старшинського складу, офіцерського складу (окрім військовослужбовців строкової військової служби), осіб рядового і начальницького складу; схему тарифних розрядів за основними типовими посадами осіб офіцерського складу ЗСУ. Визначає складові грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу (посадовий оклад, оклад за військовим (спеціальним) званням, щомісячне підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премії та одноразові додаткові види грошового забезпечення).

Аналіз нормативно-правових документів (табл. 1) та існуючих поглядів щодо дефініції "система грошового забезпечення" виявили потребу в доповненні цієї дефініції, спираючись на підхід НАТО, який гарантує військовослужбовцям соціальний захист. Саме тому як доповнення у статті пропонується визначення "системи грошового забезпечення" військовослужбовців ЗСУ як системи правових і соціальних гарантій, спрямованих на розв'язання питань соціального захисту військовослужбовців, реалізацію їхніх конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб, підтримання належного статусу в суспільстві та соціальної стабільності у військовому середовищі.

Дані, наведені в табл. 1, розкривають структуру, механізми, умови та особливості виплати грошового

забезпечення військовослужбовцям ЗСУ. Отже, грошове забезпечення виплачується в розмірах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України, його розмір має забезпечувати достатні матеріальні умови для комплектування ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів кваліфікованим особовим складом. Разом з цим розмір грошового забезпечення має враховувати характер і умови служби та стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності.

Аналіз нормативного документа [11] надав можливість визначити фінансово-правові особливості та сформувати структуру грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ за видами (рис. 1).

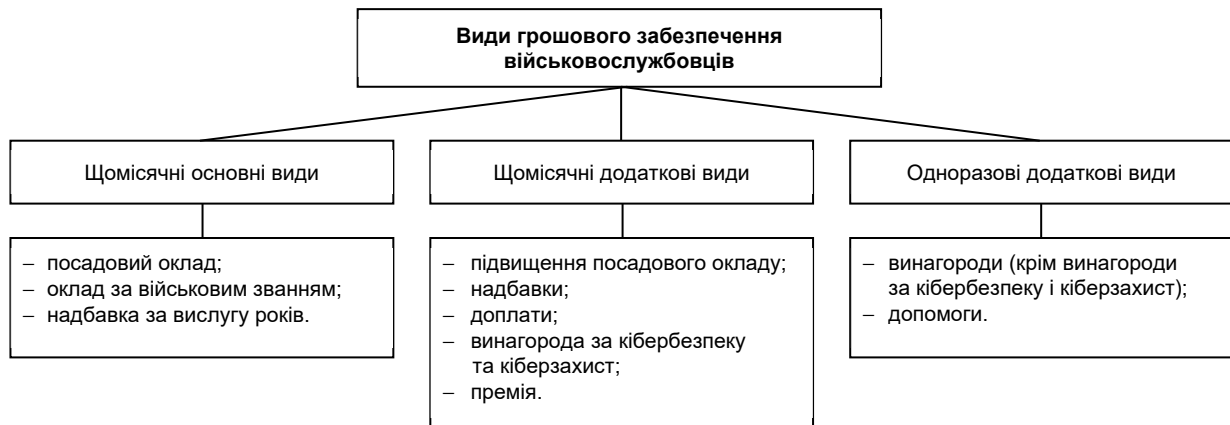

Рис. 1. Види грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ (складено автором на основі джерела [11])

Грошове забезпечення, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, є основою для обчислення пенсії. Варто зазначити, що в період до 01.01.2011 р. для нарахування пенсії враховували види грошового забезпечення, з яких було сплачено страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Зокрема, до таких видів грошового забезпечення належать:

- відповідні оклади з урахуванням посади військовослужбовця, його військового (спеціального) звання (для осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту щомісячної надбавки за спеціальне звання) та відсоткової надбавки за вислугу років у

розмірах, встановлених за останньою штатною посадою, займаною перед звільненням;

- щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення, окрім щомісячних надбавок (доплат), встановлених особовому складу, який має право на пенсію за вислугу років згідно із законодавством і які залишені за їхнього згодою та в інтересах справи на службі) та премії.

Відповідно до Закону України [10] держава регулює систему правових і соціальних гарантій, які гарантують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їхньої службової діяль-

ності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом. Аналіз п. 4–6 розд. 1

нормативного документа [11] дозволив структурувати види грошового забезпечення залежно від категорії військовослужбовця (із числа осіб офіцерського, рядового, сержантського та старшинського складу, строкової військової служби й курсантів) наведено на рис. 2.

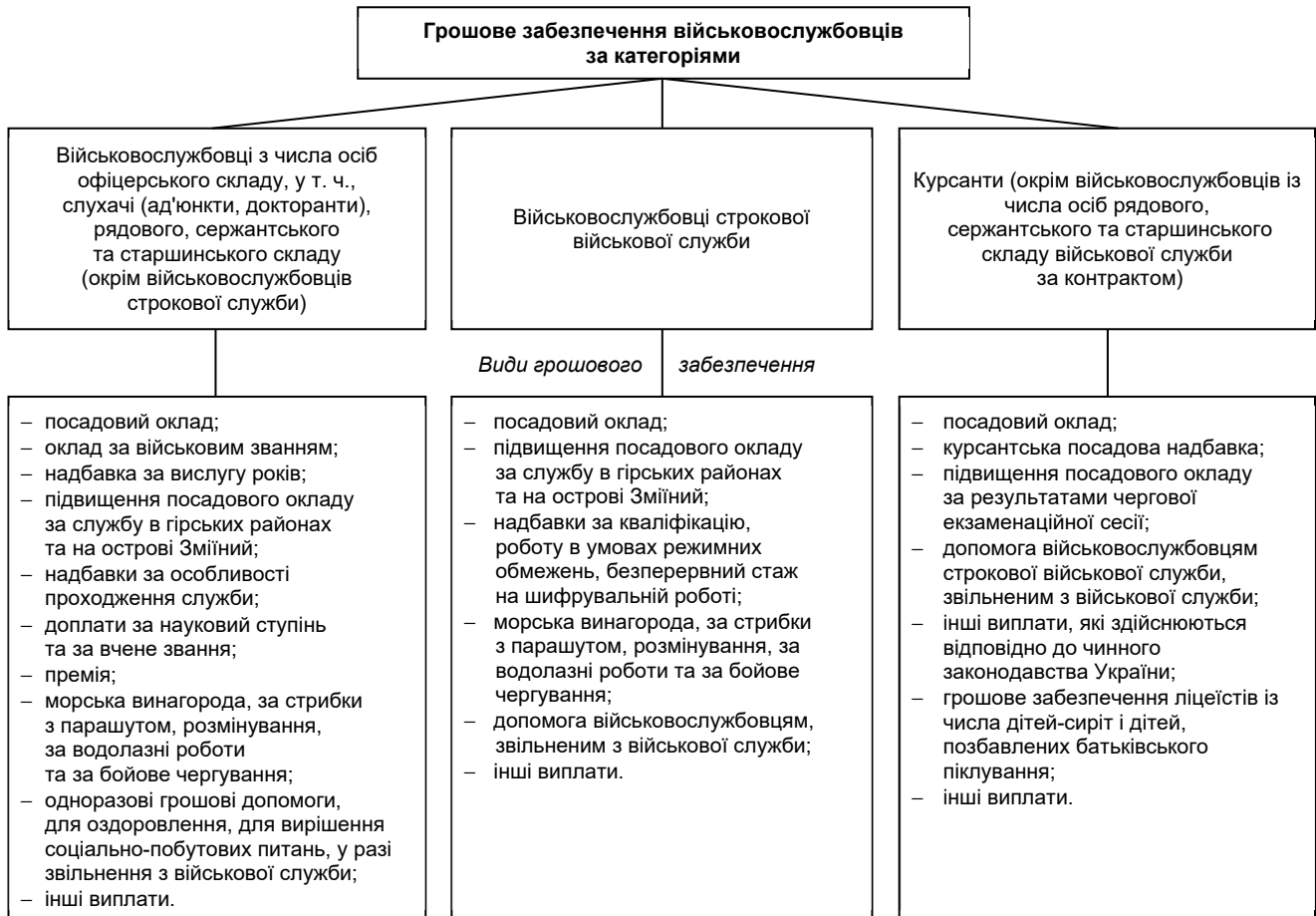

Рис. 2. Структура грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ за категоріями (складено автором на основі джерела [11])

Військовослужбовцям, які тимчасово проходять військову службу за межами України, гарантується збереження та виплати грошового забезпечення в національній валюті та винагороди в іноземній валюті відповідно до норм та порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України. За військовослужбовцями, яких було захоплено в полон, або в заручники, а також інтронуваними в нейтральних державах або безвісно відсутніми, зберігаються виплати у розмірі посадового окладу за останнім місцем служби, окладу за військовим званням, надбавки за вислугу років, інших щомісячних додаткових видів грошового забезпечення постійного характеру та інші види грошового забезпечення з урахуванням вислуги років та норм грошового забезпечення. Сім'ям означених категорій військовослужбовців гарантується щомісячна виплата грошового забезпечення, у тому числі, додаткові та інші його види, відповідно до порядку та розмірів, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Порядок виплати грошового забезпечення визначається Міністром оборони України, керівниками центральних органів виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування та правоохоронні органи, керівниками розвідувальних органів України.

Виплачується грошове забезпечення в межах асигнувань, передбачених у кошторисі військової частини на грошове забезпечення військовослужбовців.

Особливості грошового забезпечення військовослужбовців в умовах воєнного стану. Як було зазначено, починаючи з 24 лютого 2022 р. в Україні введено режим воєнного стану [1]. 28 лютого 2022 р. уряд України ухвалив спеціальну постанову [16], яка передбачає виплату додаткової грошової винагороди військовослужбовцям у період дії воєнного стану. За даними цієї постанови на рис. 3 і 4 наведено загальну структуру грошового забезпечення та приклад розмірів виплат військовослужбовцям Сухопутних військ в умовах воєнного стану.

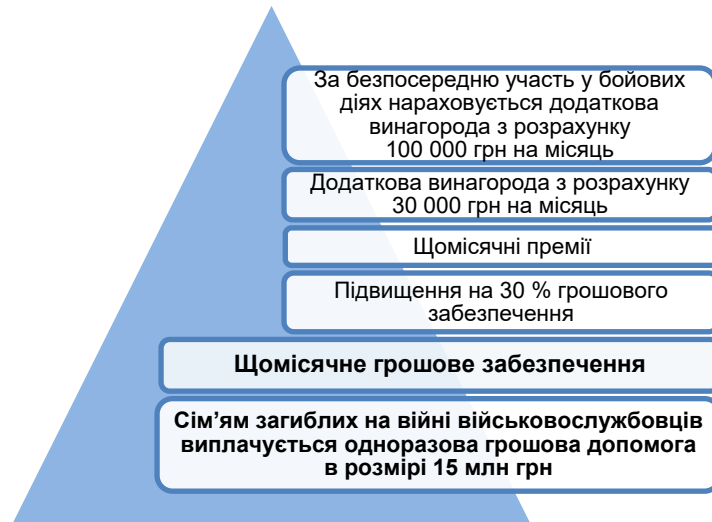

Рис. 3. Загальна структура грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ в умовах воєнного стану (складено автором на основі джерела [16])

Категорії військовослужбовців	Воєнний стан, грн/міс.	Бойові дії, грн/міс.
Стрілець	43 244	113 244
Командир танка	46 459	116 459
Головний сержант роти	46 928	116 928
Командир батальйону	54 362	124 362
Командир бригади	62 962	132 962

Рис. 4. Розміри грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців Сухопутних військ ЗСУ в умовах воєнного стану (складено автором на основі джерела [16])

Огляд змін нормативно-правової бази і зокрема ст. 16 Закону України [17] показав, що держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників ЗСУ та осіб, звільнених у запас або у відставку, членів їхніх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або постраждали в полоні в ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях.

Особливості правових відносин з працівниками ЗСУ в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 5 оновленого Закону [17] особовий склад ЗСУ складається з військовослужбовців і працівників ЗСУ, які є громадянами України. Окремі посади працівників ЗСУ можуть комплектуватися громадянами, які проходять альтернативну (невійськову) службу в порядку, визначеному цим законом. Відповідно до ст. 16 Закону [17] визначено, що соціальний захист працівників ЗСУ забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства про працю, якщо інше не передбачено трудовим договором.

Із 24.03.2022 р. набув чинності Закон України [7], що адаптує трудові відносини з працівниками під реалії війни та визначає нові правила трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої

належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Цей закон діє протягом воєнного стану і частково обмежує конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст. 43, 44 Конституції України. Узагальнену інформацію щодо нормативно-правових документів, які регулюють правові та трудові відносини з працівниками ЗСУ в умовах воєнного стану, наведено в табл. 2.

Аналіз нормативно-правових документів, наведених у табл. 2, дозволив сформулювати основні особливості правових відносин з працівниками ЗСУ в умовах воєнного стану, які полягають у наступному:

1. Роботодавець може перевести працівника на іншу роботу без його згоди (за винятком переведення на роботу в іншу місцевість, де тривають активні бойові дії), якщо ця робота не протипоказана за станом здоров'я працівника та не загрожує життю людині. Якщо підприємство ліквідується у зв'язку зі знищенням через бойові дії, роботодавець може розірвати договір з працівником, попередивши його не пізніше ніж за 10 днів.

2. Працівник може розірвати трудовий договір за власною ініціативою без двотижневого строку попередження (за винятком примусового залучення до суспільно-корисних робіт в умовах воєнного часу, а також якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах, віднесених до критичної інфраструктури) у

зв'язку з веденням бойових дій та загрозою для його життя та здоров'я.

3. Допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця в період тимчасової непрацездатності, а також під час відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустки з догляду за дитиною). Датою звільнення у такому разі є перший робочий день, що настає за днем закінчення тимчасової непрацездатності або відпустки.

4. Дозволена тривалість робочого часу за необхідності може збільшуватися до 60 год на тиждень (для працівників зі скороченою тривалістю робочого часу – не більше 50 год), але це не означає, що працівники мають автоматично переходити на такий режим роботи. Мінімальна тривалість щотижневого безперервного відпочинку скорочується до 24 год.

5. Через бойові дії можливі випадки, коли роботодавець не може вчасно виплатити зарплату. Якщо він доведе, що порушення сталося саме через обставини непереборної сили, то не нестиме відповідальності перед законом. Водночас після припинення цих обставин він зобов'язаний виплатити всю зарплату.

6. Максимальна тривалість щорічної основної відпустки становить 24 календарні дні. Протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заро-

бітної плати без обмеження строку, встановленого ч. 1 ст. 26 Закону України [20]. Якщо працівника залучено до робіт на об'єктах критичної інфраструктури, роботодавець може відмовити в наданні будь-якого виду відпустки (окрім відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами та доглядом за дитиною до трирічного віку).

7. Вводиться поняття зупинення дії трудового договору, що не тягне за собою припинення трудових відносин. Дія трудового договору може бути призупинена у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи. Про зупинення дії трудового договору роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одного в будь-який доступний спосіб. Відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового договору в повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України.

8. Відповідно до ст. 119 Закону [18] на час виконання державних або громадських обов'язків, якщо за чинним законодавством України ці обов'язки можуть здійснюватися в робочий час, працівникам ЗСУ гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку. Працівникам ЗСУ, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених законами [21] і [22], надаються гарантії та пільги відповідно до цих законів.

Таблиця 2. Нормативно-правові документи, що регулюють трудові відносини з працівниками ЗСУ в умовах воєнного стану

Нормативно-правовий документ	Зміст та особливості правового регулювання трудових відносин з працівниками ЗСУ
1	2
Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII[17]	Відповідно до ст. 17 Закону: – для військовослужбовців, резервістів (на час виконання ними обов'язків служби у військовому резерві) та працівників ЗСУ можуть бути обмежені права у свободі пересування, вільному виборі місця проживання та вільно залишати територію України, а також права на збирання, використання і поширення інформації; – працівники Міністерства оборони України мають зупинити членство в політичних партіях; – функціонування професійних спілок працівників, які уклали трудовий договір із ЗСУ, здійснюється відповідно до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності"; – не допускаються організація працівниками ЗСУ страйків й участь в їх проведенні тощо.
Кодекс законів про працю України [18]	Регулює трудові відносини всіх працівників щодо необхідності зростання продуктивності праці, поліпшення якості роботи, підвищення ефективності суспільного виробництва і піднесення на цій основі матеріального і культурного рівня життя працівників, зміцнення трудової дисципліни і поступового перетворення праці на благо суспільства як життєву потребу кожної працездатної людини. Визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної і творчої праці.
Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX [7]	Визначає особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, на період дії воєнного стану. Положення закону, які регулюють деякі аспекти трудових відносин інакше, ніж Кодекс законів про працю України, мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану.
Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII [19]	Визначає правові засади обмежень конституційних прав і свобод людини й громадянина, а також у відносинах між працівником та роботодавцем. У період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю у частині відносин, врегульованих цим та іншими законами.

Особливості правових відносин з іншими працівниками.

Визначимо особливості правових відносин з іншими категоріями працівників на основі узагальнення змін чинного законодавства України, які було адаптовано до умов воєнного стану. До інших категорій працівників належать особи, які призвані:

- на строкову військову службу;
- на військову службу за призовом осіб офіцерського складу;

- на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі, шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби.

Зокрема, у період дії воєнного стану або до дня фактичного звільнення працівника за ним на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі неза-

лежно від підпорядкування та форми власності та у фізичних осіб-підприємців, у яких він працював на час призову, зберігаються:

- місце роботи;
- посада;
- середній заробіток.

Цим категоріям працівників гарантується виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України [10]. Значені категорії працівників не підлягають звільненню на підставі п. 3 ч. 1 ст. 36 Закону [18], а лише звільняються від виконання обов'язків, передбачених трудовим договором. Це потребує документального оформлення відповідним наказом (розпорядженням) роботодавця. Підставою для збереження місця роботи, посади і середнього заробітку на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування та форми власності й у фізичних осіб є сам факт призову або прийняття працівника на військову службу за контрактом під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення. Факт звільнення можна підтвердити шляхом надання власнику або уповноваженому ним органу відповідних довідок, витягів з відповідних наказів, повістки, розпорядження, витягів із наказів про включення до особового складу військової частини тощо.

Висновки. Розглянуто перші дієві кроки щодо трансформації фінансової системи держави загалом та оновлення функціонування системи грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ зокрема, які уряд України оперативні здійснив в умовах воєнного стану. У результаті розміри грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ всіх категорій істотно збільшилися, разом з цим було встановлено щомісячні премії, збільшено надбавки за особливості проходження військової служби, на законодавчому рівні врегульовано особливості правових відносин з працівниками ЗСУ та з іншими категоріями працівників, які були призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом, під час мобілізації, із числа резервістів, за контрактом та інших.

Узагальнено особливості грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ за видами та за категоріями. На підставі проведеного аналізу чинних нормативно-правових документів було уточнено дефініцію "система грошового забезпечення" військовослужбовців ЗСУ.

Сформовано і наочно представлено загальну структуру грошового забезпечення військовослужбовців ЗСУ (рис. 3), наведено розміри грошового забезпечення окремих категорій військовослужбовців в умовах воєнного стану на прикладі виплат військовослужбовцям Сухопутних військ (рис. 4).

З метою формування надійного та стабільного фінансового джерела грошового забезпечення військовослужбовців та працівників ЗСУ в умовах військової агресії росії доцільно:

- органам державної влади, уповноваженим на отримання Україною грошових коштів на відбудову держави та на потреби Міністерства оборони звернути увагу на вчасне використання коштів державного бюджету за загальним та спеціальним фондами на забезпечення діяльності сектору безпеки й оборони України під час та після воєнних дій;

- вдосконалити існуючий або розробити новий юридичний механізм, який дозволить примусово отримати арештовані та заморожені ресурси країни-агресора, і

механізм прозорого й ефективного їхнього розподілу для подальшого розвитку системи фінансового забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони України;

- регулярно інформувати військовослужбовців та працівників ЗСУ із сутністю трансформації фінансової системи України в умовах військової агресії росії, змінами в законодавстві щодо регулювання грошового забезпечення військовослужбовців та особливостей гарантування оплати праці інших працівників.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення: 20.05.2022).
2. Україна кожен місяць витрачає на війну приблизно \$10 мільярдів : Мінфін України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/03/83115264/> (дата звернення: 26.05.2022).
3. Сергій Марченко виступив з промовою на засіданні Ради ЄС з економічних і фінансових питань (ЕКОФІН) (6 квіт. 2022 р.) : Мінфін України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_vistupiv_z_promovoiu_na_zasidanni_radi_ies_z_ekonomichnikh_i_finansovikh_pitan_e_kofin-3392 (дата звернення: 26.05.2022).
4. Росія заплатить: збитки від руйнування інфраструктури України через війну зросли на \$3,1 млрд : Мінфін України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/19/85681857/> (дата звернення: 26.05.2022).
5. На підтримку Армії та гуманітарну допомогу зібрано близько 12 млрд грн : Нацбанк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/napitrimku-armiyi-ta-gumanitarnu-dopomogu-zibrano-blizko-12-mld-grn> (дата звернення: 16.05.2022).
6. Ленд-ліз на \$33 млрд та конфіскації: як США допоможуть Україні перемогти. URL: <https://mind.ua/publications/20240545-lend-liz-na-33-mld-ta-konfiskaciyi-yak-ssha-dopomozhut-ukrayini-peremogti> (дата звернення: 16.05.2022).
7. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
8. Пасіка С. П., Опанасенко О. О., Балабіна В. В. Збірник нормативно-правових актів і довідкових матеріалів з деяких питань соціального забезпечення та проходження служби військовослужбовцями – учасниками антитерористичної операції. Київ : ВІКНУ, 2015. 356 с.
9. Брижєватий В. М., Сизов А. І. Економіка Збройних Сил України, як складова частина оборонної економіки країни. Київ : ВІКНУ, 2014. 291 с.
10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
11. Порядок виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних сил України та деяким іншим особам : Наказ Мініборони України від 07.06.2018 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
12. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
13. Про підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 р. № 1381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1381-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
14. Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
15. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
16. Мініборони оприлюднило розміри грошового забезпечення військових під час війни : Galinfo. URL: https://galinfo.com.ua/news/minoborony_oprylyudnylo_rozmiry_groshovogo_zabezpechennya_viykovyuh_pid_chas_viyny_382670.html (дата звернення: 20.05.2022).
17. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
18. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
19. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 16.05.2022).
20. Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.05.2022).

21. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 16.05.2022).

22. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 16.05.2022).

References

1. On the introduction of martial law in Ukraine. (2022). *Decree of the President of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> [in Ukrainian].
2. Ministry of Finance of Ukraine. (2022). [Official site of Ministry of Finance of Ukraine]. <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/03/83115264/> [in Ukrainian].
3. Ministry of Finance of Ukraine. (2022). [Official site of Ministry of Finance of Ukraine]. https://www.mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_vistupiv_z_promovoiu_na_zasidanni_radi_ies_z_ekonomichnikh_i_finansovi_kh_pitan_ekofin-3392?fbclid=IwAR2Gfz6nWQ89pgHpCumbxd_FB7e_HPPf8U7Y-PiTrhRjQllGxqH3A6esS4 [in Ukrainian].
4. Ministry of Finance of Ukraine. (2022). [Official site of Ministry of Finance of Ukraine]. <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/19/85681857/> [in Ukrainian].
5. National Bank. (2022). [Official site of National Bank]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/na-pidtrimku-armiyi-ta-gumanitarnu-dopomogu-zibrano-blizko-12-mlrd-grn> [in Ukrainian].
6. MIND. (2022). *Website*. <https://mind.ua/publications/20240545-lend-liz-na-33-mlrd-ta-konfiskaciyi-yaq-ssha-dopomozhut-ukrayini-peremogti> [in Ukrainian].
7. On the organization of labor relations under martial law. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
8. Paseka, S., Opanasenko, O. & Balabyna, V. (2015) *Collection of normative-legal acts and reference materials on some issues of social security and service of military personnel – participants in the anti-terrorist operation*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Bryzhevatiy, V. & Syzov, A. (2014). *Economy of the Armed Forces of Ukraine as an integral part of the country's defense economy*. Kyiv [in Ukrainian].

10. On the social and legal protection of military personnel and members of their families. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

11. The procedure for paying monetary allowances to servicemen of the Armed Forces of Ukraine and some other persons. (2018) : *Order of the Ministry of Defense of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18#Text>.

12. On the status of war veterans, guarantees of their social protection. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

13. On increasing the level of social protection of the most vulnerable segments of the population. (2022). *Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1381-2011-%D0%BF#Text>.

14. On the monetary allowance of military personnel, private and commanding officers and some other persons. (2022). *Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF#Text>.

15. Issues of certain payments to military personnel, private and commanding officers, police officers and their families during martial law. (2022). *Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>.

16. The Ministry of Defense published the size of the monetary allowance of the military for the duration of the war. (2022). *Galinfo website*. https://galinfo.com.ua/news/minoborony_oprylyudnylo_rozmiry_groshovogo_zabezpechennya_viyskovykh_pid_chas_viyny_382670.html [in Ukrainian].

17. About the Armed Forces of Ukraine. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.

18. Labor Code of Ukraine. (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

19. On the legal regime of martial law. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

20. About vacations (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

21. About military duty and military service. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

22. About mobilization preparation and mobilization. (2022). *The Law of Ukraine*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.

Надійшла до редколегії 20.05.22

L. Gorodianska, Member-Cor. of Academy of Economic Sci. of Ukraine, PhD in Economic, Ass. Prof.
gorod_lv@knu.ua
ORCIDID 0000-0002-4482-1690
Scopus ID 56529623300
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PECULIARITIES OF MONETARY SUPPORT OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

During the period of war and the introduction of the legal regime of martial law, the amount of expenses for the financial support of the functioning of the defense and security sector of Ukraine increased significantly compared to those planned in the State Budget for 2022. The analysis was made on the basis of generalizing the losses of the state budget and the lost financial opportunities of Ukraine in the conditions of Russia's armed aggression. The state budget of Ukraine is the basis for the financial support of the defense capability, maintaining the financial stability and security of the state. During the war, the government took prompt action to transform the financial system of the state. The features of adaptation under martial law of the military state of the system of monetary support for military personnel and employees of the Armed Forces of Ukraine as a component of the financial system of the state are revealed. Analysis of the changes the current regulatory framework, which were implemented by the Government of Ukraine in a state of martial law, made it possible to peculiarities the features that have occurred in the monetary support of military personnel and employees of the Armed Forces of Ukraine. For researching the peculiarities of the legal regulation of the system of monetary support for military personnel and employees of the Armed Forces of Ukraine in the conditions of martial law, a systematic approach was applied. An analysis was made of the legal framework governing the financial and legal aspects of the functioning of the system monetary support for military personnel, on the basis of which the concept of "the system of monetary support" for military personnel was clarified. The structure has been formed and the new values of monetary support for military personnel in war conditions have been specified. It was clarified that the personnel of the Armed Forces of Ukraine consists of military personnel and employees of the Armed Forces of Ukraine who are citizens of Ukraine. Generalize of regularities of labor relations and guaranteeing the preservation of the place of work (position) and the average earnings of employees, including employees of the Armed Forces of Ukraine in the context of the introduction of the legal regime of martial law, are summarized.

Keywords: the system of monetary support, military personnel, martial law, legal relations, the financial system, wages of employees of the Armed Forces of Ukraine, mobilization.